

Öppna jämförelser 2020 – Äldreomsorg

Socialtjänstens verksamheter måste fortsätta bedrivas med god kvalitet även vid krissituationer och äldre tillhör en särskilt sårbar riskgrupp vilket inte minst har aktualiserats i den rådande situationen med covid-19. Kontinuitetsplaner för kris eller allvarlig händelse har ökat för verksamheter i enskild regi inom ordinärt och särskilda boenden sedan 2019, men fortfarande saknar hälften planer. Resultaten som handlar om förebyggande arbete för äldre med risk- eller missbruk av alkohol visar en liten ökning jämfört med 2019, men de flesta kommuner saknar rutiner för samordning mellan äldreomsorgen och missbruksenheten, rutiner för handläggare och standardiserad bedömningsmetod AUDIT. Socialtjänsten strävar mot att bli mer kunskapsbaserad och handläggares kompetens kommer att behöva höjas, men få har samlade planer för handläggares kompetensutveckling.

Årets resultat visar att:

- Kontinuitetsplaner för kris eller allvarlig händelse har ökat från 32 till 43 procent sedan 2019. Det gäller för verksamheter som drivs i enskild regi inom ordinärt och särskilda boenden.
- Andelen kommuner med aktuella rutiner för samordning mellan äldreomsorgen och missbruksenheten är 43 procent.
- 20 procent har aktuell rutin för handläggare vid indikation på missbruk av alkohol eller andra beroendeframkallande medel hos äldre.
- 11 procent använder den standardiserade bedömningsmetoden AUDIT för att upptäcka riskfylld alkoholkonsumtion.
- 29 procent av kommunerna har en aktuell samlad plan för handläggares kompetensutveckling där kontinuerlig handledning och fortbildning ingår som lägst.

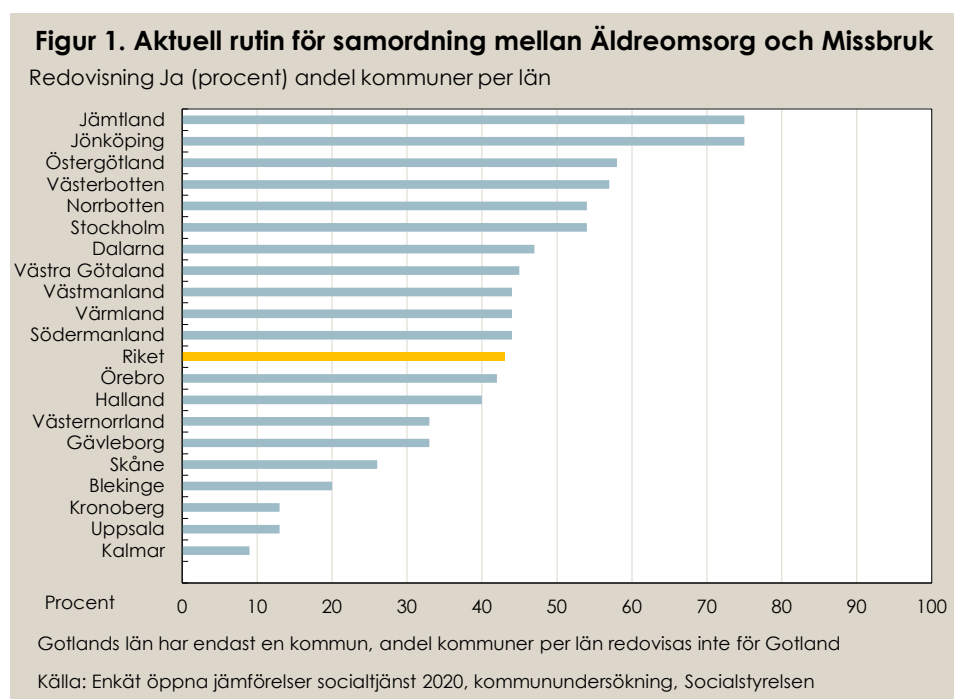
Fler har kontinuitetsplaner

Socialtjänsten är en samhällsviktig verksamhet som måste kunna bedrivas med god kvalitet även vid krissituationer. Kommunerna bör ha kontinuitetsplaner för verksamheter oavsett regiform, vid kris eller allvarlig händelse [1]. Äldre tillhör en särskilt sårbar riskgrupp. Kontinuitetsplaner ingår i arbetet med att förebygga, motstå och hantera krissituationer inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården. Kontinuitetsplaner för verksamheter som drivs i enskild

regi har ökat från 32 till 43 procent sedan 2019, både för ordinärt och särskilt boende. Även om fler har kontinuitetsplaner i år så saknar mer än hälften av kommunerna sådana. Frågan om kontinuitetsplaner har aktualiserats med tanke på den rådande situationen med covid-19. Äldre tillhör en högriskgrupp och utmaningarna för äldreomsorgen är många. Vid en kris kan även personer som vanligtvis klarar sig själva behöva extra stöd från socialtjänsten. För personer som redan finns i socialtjänstens verksamheter kan det vid en krissituation krävas nya eller mer omfattande insatser.

Förebyggande arbete för äldre med risk- eller missbruk av alkohol ökar sakta

Alkoholkonsumtionen ökar bland personer som är 65 år och äldre, vilket också förväntas resultera i ett större antal alkoholrelaterade skador. Detta ställer krav på äldreomsorgen, missbruksvården och socialtjänsten [2]. En person som har behov av olika insatser inom socialtjänsten ska få sina insatser samordnade. Andelen kommuner som har aktuella rutiner för samordning mellan äldreomsorgen och missbruksenheten är 43 procent, en ökning med fyra procent sedan 2019. Resultaten i figur 1 visar att det finns stora skillnader såväl mellan, som inom länen, hur många kommuner som har en aktuell rutin för samordning. Eftersom Gotlands län endast har en kommun så redovisas inte andel kommuner per län för Gotland, som saknar sådan rutin för samordning.

En femtedel (61 kommuner) har rutiner som beskriver hur handläggare ska gå tillväga vid misstanke om risk- och missbruk av alkohol eller andra beroendeframkallande medel hos äldre, en ökning med tio kommuner sedan 2019. Drygt en tiondel (32 kommuner) använder den standardiserade bedömningsmetoden

AUDIT för upptäckt av riskfylld eller skadlig alkoholkonsumtion. Resultatet har endast ökat en procentenhet sedan 2016. I enlighet med Socialstyrelsens nationella riktlinjer bör hälso- och sjukvården och socialtjänsten använda AUDIT för att upptäcka riskfylld alkoholkonsumtion (prioritet 1) [3,4].

Äldreomsorgens personal som har daglig kontakt med den äldre har goda möjligheter att upptäcka problemsituationer. Det är en balansgång att hjälpa och samtidigt undvika att inkräkta på den enskildes integritet, vilket kräver kunskap och erfarenhet [2]. År 2019 var det inom hemtjänsten 38 procent av enheterna som hade rutiner för personal vid misstanke eller upptäckt av alkoholberoende och inom särskilda boenden var det 33 procent [5].

Det finns behov av stöd och vägledning för att samverka mellan missbruks- och beroendeverksamheten i kommunen och äldreomsorgen, ta fram rutiner och för att stödja personalen. Det visar en förstudie som Socialstyrelsen har gjort om behov av stöd till Socialtjänsten angående äldre med risk- eller missbruk av alkohol [6].

Få har plan för kompetensutveckling

Socialstyrelsen har utfärdat allmänna råd om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser äldre personer (SOSFS 2007:17). Enligt råden bör handläggare ha socionomexamen eller social omsorgsexamen enligt tidigare studieordning för att handlägga ärenden som avser äldre personer eller personer med funktionsnedsättning [7]. Det är 71,5 procent av handläggarna inom äldreomsorgen som har socionomexamen visar årets nya bakgrundsmått. Handläggares kompetens kommer att behöva höjas då socialtjänsten strävar mot att bli mer kunskapsbaserad. Det behövs löpande fort- och vidareutbildning samt rekrytering av nya kompetenser [8]. Den samlade planen för handläggares kompetensutveckling ska som lägst innehålla kontinuerlig handledning och fortbildning. Årets resultat visar att det är 85 kommuner som har en sådan plan. En samlad plan för kompetensutveckling för handläggare inom äldreområdet bygger på kartläggning av verksamhetens målgrupp och analys av befintliga kompetenser som är en del av ledningens ansvar för att skapa förutsättningar för erforderlig kompetens [9].

Tabell 1. Handläggares kompetensutveckling

Andel kommuner och stadsdelar i Stockholm och Göteborg med aktuell samlad plan för handläggares kompetensutveckling 2016-2020, procent, riket.

	2016	2017	2018	2019	2020
Samlad plan kompetensutveckling	19	23	25	27	29

Källa: Enkät Öppna Jämförelser Socialtjänst, kommunundersökning, 2016-2020, Socialstyrelsen.

Referenser

1. Krisberedskap i socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2018. Kris- hantering och krisberedskap i samband med värmeböljan 2018 för särskilt sårbara grupper. Socialstyrelsen; 2019.
2. Äldre och alkohol. Om utmaningarna inom äldreomsorgen i Norden. Stock- holm: Nordens välfärdscenter; 2018.
3. Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende. Socialstyre- lsen; 2019.
4. Om standardiserade bedömningsmetoder. Socialstyrelsen; 2012.
5. Enhetsundersökningen om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen; 2019.
6. Förstudie om behov av stöd till socialtjänsten om äldre med risk- eller miss- bruk av alkohol. Socialstyrelsen; 2019.
7. SOSFS (2007:17) Socialstyrelsens allmänna råd om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser äldre personer. Soci- alstyrelsen; 2017.
8. Social kompetens. Om kompetensförsörjning av handläggare i socialtjänsten. Rapport 2019:7. Stockholm: Vårdanalys; 2019.
9. SOSFS (2011:9). Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om lednings- system för ett systematiskt kvalitetsarbete. Socialstyrelsen; 2011.

Öppna jämförelser

Målet med öppna jämförelser inom socialtjänsten och den kommunala hälso- och sjukvården är verksamhetsförbättring som kommer brukaren till gagn. Resultaten av jämförelserna kan användas för att följa upp, ana- lysa och utveckla socialtjänstens verksamheter på olika nivåer.

Datakälla: Enkät Öppna jämförelser Socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård 2020, Socialstyrelsen. Insamlingsperiod: jan-mars 2020.

Svarsfrekvens: 95 procent av kommunerna besvarade enkätens generella del, 96 procent delenkäten äldreomsorg och 91 procent krisberedskap.

Mer information

Du hittar alla årets resultat i Excelfiler, redovisade för stadsdelar i Göte- borg och Stockholm, på kommun-, läns- och riksnivå på Socialstyrelsens webbplats, se fliken äldreomsorg respektive krisberedskap:

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/soci- altjanst/aldreomsorg/>

<https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/oppna-jamforelser/soci- altjanst/krisberedskap/>

Indikatorer och mått beskrivs i Excelfilerna. Insamlingsmetoden finner du i dokumentet Metodbeskrivning 2020.

Kontakt:

Ann-Catrin Johansson

Telefon: 075-247 30 00

E-post: ann-catrin.johansson@socialstyrelsen.se